

academisch kapitaal en muziekvoorkeuren bij adolescenten (*)

case-study: zweden

keith roe

INLEIDING

De laatste tijd besteden verschillende auteurs aandacht aan de rol van het onderwijs in de sociale en culturele reproductie. De basisstudies van Bourdieu en Passeron (1977, 1979) en Bourdieu (1984) hebben op dit vlak een stroom van nieuwe onderzoeken op gang gebracht. Daarbij werd het theoretische model van Bourdieu voor het eerst buiten Frankrijk getoetst. Het model bewees op die manier reeds zijn empirische waarde in de Verenigde Staten (DiMaggio, 1982; Farkas et al., 1990), Griekenland (Katsillis en Rubinson, 1990) en Zweden (Roe, 1983, 1987, 1990, 1992). Dit artikel wil nieuwe empirische gegevens aandragen over de relatie tussen schoolprestaties en culturele reproductie.

Bourdieu en Passeron vertrekken in hun analyse van de gedachte dat culturele keuzes steeds moeten worden gerelateerd aan de maatschappelijke omstandigheden van hun totstandkoming en ontwikkeling. Culturele gedragingen worden volgens hen niet zozeer door de individuele smaak, als wel door de sociale situatie bepaald. Wat deze sociale situatie betreft, is het aandeel van de onderwijspraktijk belangrijk. De onderwijspraktijk vormt de dynamische kern van het model van Bourdieu en Passeron.

THEORETISCHE ACHTERGROND

Volgens Bourdieu en Passeron veronachtzamen klassieke theorieën wel eens het belang van symbolische (culturele) relaties voor de reproductie van sociale machtsverhoudingen. Deze theorieën houden al te weinig rekening met het onderlinge verband tussen culturele en sociale reproductie, zo zeggen de auteurs. Oorzaak van dit euvel is een verkeerde visie op de functie van het onderwijs. Het onderwijs reproduceert geen gemeenschappelijk cultureel kapitaal, dat gedeeld wordt door de hele samenleving, maar wel:

In reality, because they correspond to the material and symbolic interests of groups or classes differently situated within the power relations, this pedagogic action tends to reproduce the structure of the distribution of cultural capital among these groups or classes, thereby contributing to the reproduction of the social structure (Bourdieu en Passeron, 1977: 11).

Het onderwijs reproduceert dus veeleer de verdeling van cultureel kapitaal over verschillende groepen en klassen, waardoor uiteindelijk ook de bestaande sociale structuur wordt gereproduceerd.

Bourdieu en Passeron erkennen nu wel dat de culturele vorming van een kind in eerste instantie binnen het *gezin* op gang komt. Toch beklemtonen ze dat de sociale klasse van het gezin de culturele reproductie op een meer complexe wijze beïnvloedt. Van deze sociale klasse gaat namelijk een soort van *cumulatieve invloed* uit op de schoolloopbaan en het culturele leven van het kind.

We verduidelijken één en ander, gebruik makend van Bourdieu's terminologie. De *habitus* zoals die in het gezin wordt verworven, structureert de ontvangst van boodschappen in de klas; de *habitus* die zo op school wordt opgedaan, conditioneert op haar beurt de ontvangst van boodschappen uit de cultuurindustrie. Bourdieu en Passeron besluiten hieruit dat kinderen uit gezinnen met een lagere socio-economische status op school - de enige plaats waar ze cultuur kunnen opdoen - een proces van *acculturatie* doorlopen.

Daarbij wordt de culturele kennis van de dominante (hogere) klasse als legitiem erkend, terwijl de culturele kennis van kinderen uit de niet-dominante (lagere) klasse wordt gedevalueerd.

De auteurs stellen het nog scherper. Leerlingen kunnen in sommige vakken pas succesvol zijn, als ze bepaalde extrinsieke eigenschappen bezitten. Dat zijn dan eigenschappen die enkel voorkomen bij kinderen uit geprivilegieerde milieus: bepaalde voorkeuren, 'goede smaak',... Of een leerling die geprivilegieerde eigenschappen bezit, komt met name tot uiting in zijn ver-

trouwdheid met hoog-culturele werken. Vertrouwd met deze werken wordt men pas na veelvuldig contact, en:

It is still more manifest in the case of those works, generally the most modern ones, which are the least... scholastic. In every area of culture in which it is measured - be it the theatre, music, painting, jazz, or the cinema - students have a richer and more extensive knowledge the higher their social origin (Bourdieu en Passeron, 1979: 17).

En:

Far from constituting a parallel, alternative, or compensatory culture, knowledge of cinema or jazz varies in direct proportion to familiarity with the traditional arts... the groups most integrated into the academic universe, and at the highest levels, should have the best scores in jazz and cinema as well as in other fields (Bourdieu en Passeron, 1979: 41).

Wat tot nog toe werd gezegd, betekent nu niet dat Bourdieu en Passeron een mechanistisch model voor ogen hebben, waarin culturele gedragingen geheel en al vastliggen. Leerlingen uit een geprivilegieerd milieu kunnen hun culturele erfenis vergooien, terwijl kinderen van minder bevoorrechte gezinnen hun culturele achterstand - mits ze beschikken over uitzonderlijk talent - best kunnen goedmaken. De culturele bagage van een leerling is dus niet zonder meer te herleiden tot de sociale klasse waaruit hij afkomstig is. Het is veel adequater om leerlingen te situeren aan de hand van hun *huidige relatie* tot hun oorspronkelijke klasse, d.w.z. aan de hand van hun *afgelegd traject* binnen de sociale structuur (Bourdieu en Passeron, 1979:23-25; Rosengren en Windahl, 1989).

Op deze wijze toont Bourdieu's empirische analyse een stevige relatie aan tussen *culturele gewoonten, onderwijsniveau en sociale afkomst*. Anderzijds komt ook naar voren dat - bij gelijkwaardig opleidingsniveau - het belang van de sociale afkomst toeneemt, naarmate men zich verwijderd van de meest legitieme cultuurgebieden, in de richting van avant-garde. Het relatieve gewicht van afkomst en opleidingsniveau wisselt naargelang van de mate waarin bepaalde cultuuruitingen door het onderwijssysteem erkend en aangeleerd worden. Of nog: op vaardigheden die door het onderwijssysteem zijn erkend en met schoolse technieken worden gemeten, scoort een leerling verschillend, naargelang van zijn schoolprestaties. Dit verband komt het sterkst naar voren, als men leerlingen vragen stelt over componisten en muziekstukken, en:

Nothing more clearly affirms one's 'class', nothing more infallibly classifies, than tastes in music (Bourdieu en Passeron, 1979: 14-18).

De legitieme cultuur wordt grotendeels door de school gecultiveerd, afhankelijk van de sociale afkomst van de leerling. De school beschikt daarvoor over de gepaste middelen. Immers, uit de aard van haar functie tracht ze bepaalde waarden in te prenten en op te leggen. Ze ziet er trouwens op toe dat leerlingen enkel hun getuigschrift halen, als ze het cultureel kapitaal bezitten dat beantwoordt aan het prestige van dat getuigschrift. Formele beheersing van bepaalde vaardigheden is niet voldoende. *Synchronisatie van formele beheersing en cultureel kapitaal* is mogelijk dank zij formele en informele *selectiemechanismen*.

Deze selectiemechanismen manipuleren rechtstreeks en onrechtstreeks het zelfbeeld en de zelfwaardering, en daardoor ook de aspiraties van de leerlingen. Op die manier worden leerlingen, conform hun culturele bagage, naar posities met een lage, dan wel hoge status geloodst.

Schoolprestaties en culturele competentie blijken dus nauw samen te hangen. Toch kan het verband tussen schoolprestaties en cultureel gedrag niet uitsluitend op rekening van het schoolsysteem zelf geschreven worden. Het *academisch kapitaal* van een kind wordt hier beschouwd als het produkt van de interactie tussen cultuuroverdracht door het gezin en door de school. Volgens Bourdieu hangen verschillen in sociale afkomst, bij een evenwaardig academisch kapitaal, samen met verschillen in smaak en kunde. Anderzijds hangen zulke verschillen, bij gelijke socio-economische status, samen met verschillen in academisch kapitaal.

Binnen elke sociale klasse vindt men nu ook een tegenstelling tussen diegenen met het meeste cultureel, maar het minste economisch kapitaal, en diegenen met het meeste economisch, maar het minste cultureel kapitaal. Zij die het gros van hun cultureel kapitaal op school hebben verworven, investeren in meer 'klassieker', veiliger cultuuruitingen, dan zij die een brede culturele erfenis hebben ontvangen. Dit wordt vooral duidelijk in de relatie die de lagere middenklasse met cultuur onderhoudt. Mensen uit deze klasse hebben de neiging zoveel mogelijk culturele kennis te vergaren, terwijl er toch een diepe kloof blijft tussen deze kennis en culturele erkenning (Bourdieu en Passeron, 1979: 39, 63-65, 331).

In dit artikel wordt getoetst of het academisch kapitaal van een jongere samenhangt met zijn culturele kennis en voorkeuren. Deze hypothese wordt empirisch getest voor wat betreft de kennis en de voorkeur die adolescenten van en voor verschillende muziekgenres hebben.

In de analyse worden, naast klassieke muziek en jazz, ook moderne muziekstijlen als pop en rock betrokken. Het eerder beschreven model voorspelt

immers dat schoolprestaties ook samenhangen met muziekstijlen die ogenschijnlijk buiten de legitieme schoolcultuur vallen.

Er zijn trouwens aanwijzingen dat bepaalde vormen van rock momenteel een proces van culturele legitimatie doorlopen. Trondman (1990) beweert bijvoorbeeld dat verschillende sociale klassen *binnen* het rockgenre hun eigen smaken hebben, en dat het domein van de rockmuziek dus aanleiding geeft tot nieuwe sociale hiërarchisering.

METHODOLOGIE

De gegevens waarover in een volgende paragraaf wordt gerapporteerd, zijn verzameld door middel van een vragenlijst. De enquête werd afgenomen bij 1334 Zweedse jongeren uit het negende leerjaar (15-16 jaar). Na dit negende jaar houdt de schoolplicht op, hoewel de meeste leerlingen nog verder studeren. De respons op de enquête bedroeg 98 %.

De gegevens werden verzameld in 1984. Ze kunnen dan ook op generlei wijze inzicht bieden in de muziekvoorkeur van de *huidige* jongerengeneratie. Bedoeling is met name de heuristische waarde van het eerder beschreven model aan te tonen. Dat model voorspelt een structurele relatie tussen culturele kennis/voorkeuren en de geplogenheden van het onderwijssysteem. Daarom is het ook geoorloofd een aantal *theoretische klassen* te construeren, die niet noodzakelijk als tastbare groepen in de realiteit voorkomen, maar wel een verklarende waarde hebben.

Van de 1334 jongeren in de steekproef werd ten eerste het *schoolresultaat* opgetekend: van één (zeer laag) tot vijf (zeer hoog). Het gaat telkens om het globale resultaat aan het einde van het herfstsemester van het negende leerjaar (d.i. 3-4 maand voor de enquête).

De *socio-economische status* van de leerling werd geoperationaliseerd als het *beroep van zijn vader*. Om deze beroepsgegevens te coderen, maakten we gebruik van de classificatie die werd ontwikkeld door het *Zweeds Centraal Statistisch Bureau*. Op die wijze werden vijf categorieën gecreëerd: lagere arbeidersklasse (ongeschoold), hogere arbeidersklasse (geschoold), lagere middenklasse, middenklasse en hogere middenklasse.

Om hun *muziekvoorkeuren* te meten, vroegen we de respondenten een groot aantal muziekgenres een score toe te kennen tussen 0 en 10. Acht van deze muziekgenres worden hieronder in de analyse betrokken: pop, disco, synth (synthesizer rock), rock, heavy metal rock, klassiek, jazz en blues. Deze classificatie werd samengesteld in overleg met een belangrijke fonogramhan-

delaar in Lund. In de vragenlijst zelf werden voor elk genre telkens twee voorbeelden van een artiest of componist gegeven.

Ten slotte verzamelden we ook gegevens over de *muzikale kennis* van de respondenten. Door middel van een drietal specifieke vragen trachtten we te achterhalen wat de respondenten wisten over een brede waaier van muziekvormen, gaande van klassieke muziek tot heavy metal.

De eerste vraag bestond erin een componist of artiest te noemen, horend bij de volgende muziekgenres: jazz, blues, folk, klassieke muziek, opera en ballet.

De tweede vraag handelde over de hitparade. De respondenten werd gevraagd vijf artiesten/groepen te noemen die in de toenmalige Zweedse Top 20 stonden. De score op deze vraag werd gecodeerd tussen 0 en 5, verwijzend naar het aantal correcte namen. Bij de derde vraag hoorden de leerlingen 16 rockgroepen onder te brengen bij de juiste rockgenres. De score werd hier gecodeerd tussen 0 en 16.

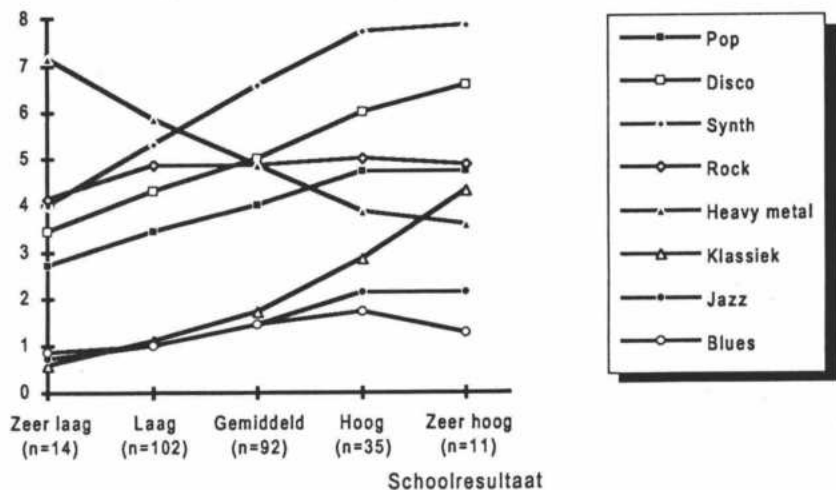
MUZIEKVOORKEUREN

In wat nu volgt, bespreken we de resultaten van de survey. Eerst relateren we de voorkeurscores van de acht muziekgenres aan de schoolprestatie van de leerlingen. We doen deze statistische analyse vijfmaal, t.t.z. voor elk van de vijf beroeps categorieën. De resultaten zijn grafisch voorgesteld in de grafieken 1 tot 5. De X-as representeert de voorkeurscores van de muziekgenres, de Y-as de schoolresultaten. Voor deze analyse werd gebruik gemaakt van de antwoorden van 1171 respondenten.

Voor wat betreft de leerlingen uit de *lagere arbeidersklasse*, zijn de resultaten gerepresenteerd in grafiek 1. Wie op school goed presteert, geeft zeven van de acht muziekgenres een betere score dan wie slecht presteert. Die ene uitzondering is heavy metal, dat beter scoort bij minder goede presteerders. De meest steile positieve curven vinden we voor synth en klassieke muziek, gevolgd door disco. Duidelijk positieve lineaire tendensen zijn er ook voor pop en, in mindere mate, jazz. De meest vlakke curve is die voor rock, maar de lineariteit is toch nog positief. De curve voor heavy metal is steil negatief.

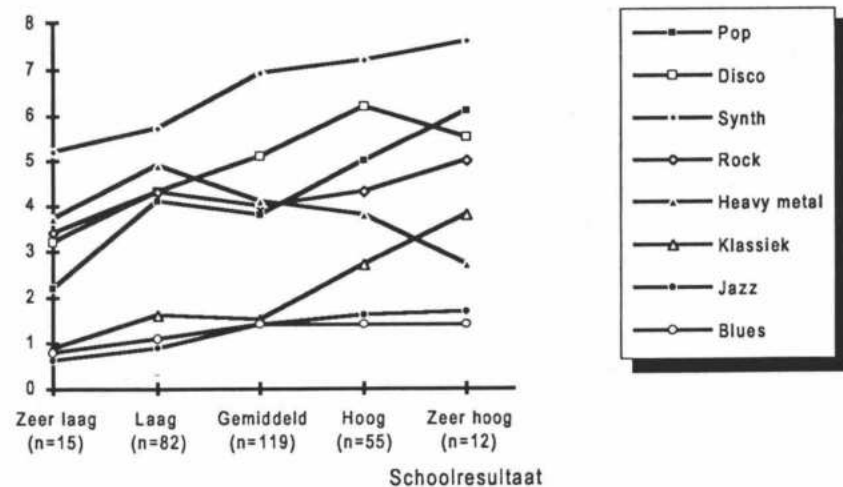
De leerlingen met de slechtste schoolresultaten appreciëren klassieke muziek, jazz en blues het minst; disco en rock nemen, wat hen betreft, middenposities in, en heavy metal is verreweg het populairst. Bij de sterkst presterende leerlingen komt klassieke muziek echter op de vijfde plaats, waarmee het, net als jazz en blues, heavy metal overklast.

Grafiek 1: Muziekvoorkeuren volgens schoolresultaten. Jongeren uit de lagere arbeidersklasse (n = 254).

De resultaten voor jongeren uit de hogere arbeidersklasse worden weergegeven in grafiek 2. Globaal genomen, gelijken ze sterk op die voor de leerlingen uit de lagere arbeidersklasse: alle curven, behalve die voor heavy metal, vertonen een positieve tendens. Opnieuw hebben de sterkst presterende leerlingen een grotere voorkeur voor het gros van de genres dan de minst presterende. De curven voor klassieke muziek, rock, blues en jazz zijn gelijkaardig aan die in grafiek 1. Klassieke muziek wipt bij de sterkste leerlingen, over heavy metal, naar de vijfde plaats.

Grafiek 2: Muziekvoorkeuren volgens schoolresultaten. Jongeren uit de hogere arbeidersklasse (n = 283).

Toch zijn er ook enkele interessante verschillen in vergelijking met grafiek 1. Zo is heavy metal niet langer het meest populaire genre bij de zwakste leerlingen. Verder vertoont pop nu, in plaats van synth, de meest steile curve. Pop staat op de vijfde plaats bij de zwakste presteerders, maar op de tweede plaats bij de sterkste leerlingen. Interessant is ook dat de curven van heavy metal, rock en pop onderweg van richting veranderen; een eigenaardigheid, waarvoor niet meteen een verklaring voorhanden is.

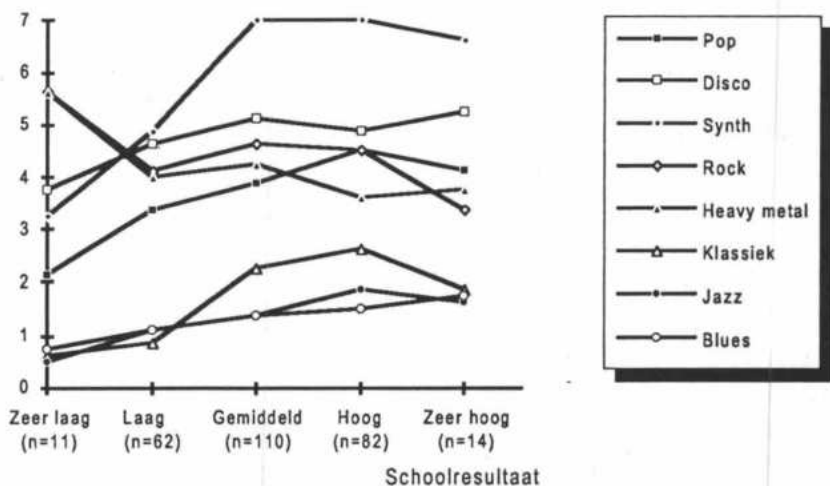
Eerder hadden we het over de problematische relatie die de *lagere middenklasse* volgens Bourdieu met cultuur onderhoudt. We verwachten, wat deze socio-economische categorie betreft, dan ook enkele onregelmatigheden. Die blijken er, zoals blijkt uit grafiek 3, tot op zekere hoogte ook te zijn.

Ten eerste blijken hier twee (en niet één) genres beter aan te slaan bij de zwakst presterende leerlingen dan bij de sterkst presterende. Zowel heavy metal als rock vertonen een negatieve curve; deze curven beginnen en eindigen trouwens dicht bij elkaar.

Ten tweede zijn de curven hier, met uitzondering van die voor synth, vlakker dan in de eerste twee grafieken.

En ten derde scoren vijf van de acht muziekgenres (synth, rock, pop, klassiek en jazz) duidelijk slechter bij de sterkst presterende leerlingen dan bij de goede en gemiddelde presteerders. Bij geen enkele andere socio-economische klasse was de voorkeurscore voor klassieke muziek lager bij de sterkste leerlingen dan bij de goed, laat staan de gemiddeld presterende leerlingen.

Grafiek 3: Muziekvoorkeuren volgens schoolresultaten. Jongeren uit de lagere middenklasse (n = 279).

In vergelijking met de lagere klasse, verschillen een aantal resultaten duidelijk voor jongeren uit de *middenklasse* (grafiek 4).

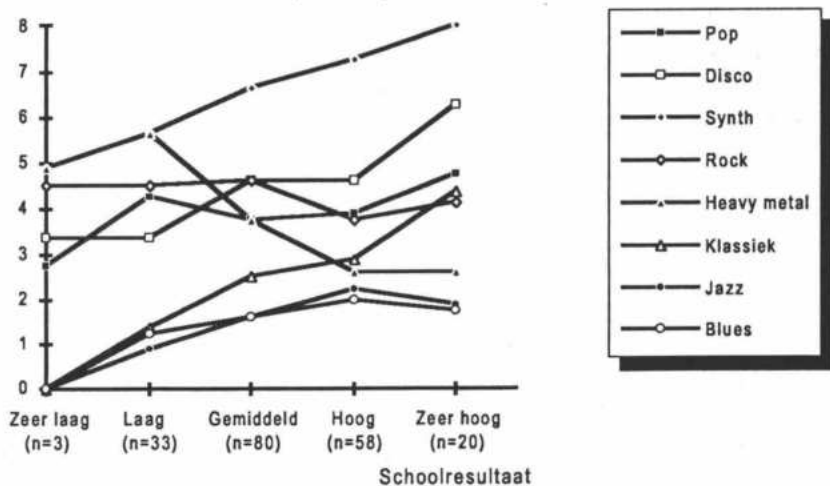
Allereerst is er de nulscore die door de zwakst presterende leerlingen aan klassieke muziek, jazz en blues gegeven wordt.

Ten tweede kennen twee curven een dalend verloop. Net als in de lagere middenklasse zijn dat de curven van rock en heavy metal. De andere curven hebben een positieve lineariteit.

Ten derde is voor de eerste maal de curve voor klassieke muziek het steilst, met name in het interval tussen de goed en de zeer goed presterende leerlingen. De sterkste leerlingen zetten klassieke muziek trouwens op de vierde plaats, d.i. hoger dan bijvoorbeeld rock. Ook de populariteit van disco neemt sterk toe tussen goede en zeer goede presteerders.

Ten slotte is het opmerkelijk dat de zeer goede presteerders uit de middenklasse synth, disco, pop, klassiek en rock een hogere voorkeurscore toebedeelden dan de goede presteerders uit hun klasse. In de lagere middenklasse beoordeelden de zeer goed presterende leerlingen nog vijf muziekgenres negatiever dan de goed presterende.

Grafiek 4: Muziekvoorkeuren volgens schoolresultaten. Jongeren uit de middenklasse (n = 194).

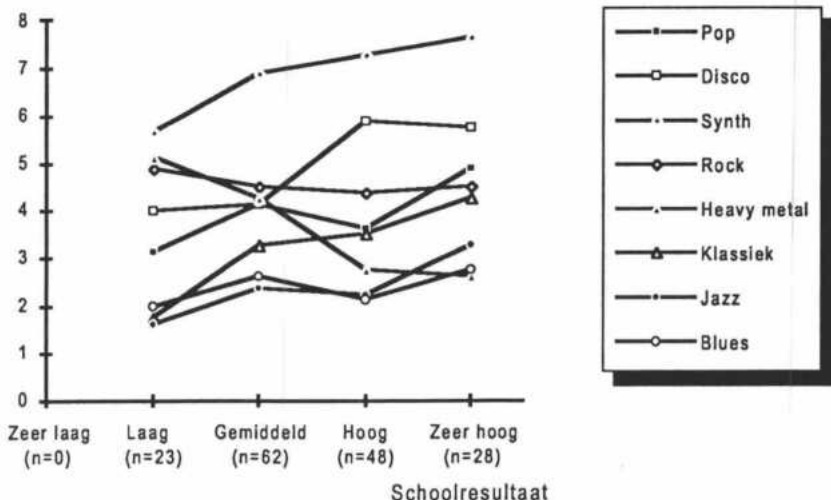

Ten slotte behandelen we de resultaten voor de *hogere middenklasse* (grafiek 5). Noteren we eerst dat er in deze socio-economische klasse geen zeer zwak presterende leerlingen waren.

Net als bij de twee andere middenklassecategorieën kennen alle curven een positief verloop, op die van rock en heavy metal na. Klassieke muziek kent de steilste curve; in de middenklasse was dat ook al het geval. Maar heavy

metal heeft de op één na steilste curve. De zeer zwak presterende leerlingen kennen aan heavy metal de tweede hoogste voorkeurpositie toe, de zeer sterk presterende de laagste positie. Vermeldenswaard is ten slotte dat de voorkeur voor disco afneemt tussen de goede en zeer goede presteerders. Dit gegeven kwam ook voor in de hogere arbeidersklasse.

Grafiek 5: Muziekvoorkeuren volgens schoolresultaten. Jongeren uit de hogere middenklasse (n = 161).

Samenvattend stippen we enkele duidelijk herkenbare *patronen* aan.

Synth bleek het meest populaire muziekgenre te zijn. Enkel bij de zeer zwakke en zwakke presteerders uit de lagere arbeidersklasse, de zeer zwakke presteerders uit de lagere middenklasse en de zwakke presteerders uit de middenklasse was dit niet het geval. *Synth* kreeg in het bijzonder van de gemiddeld en goed presterende leerlingen zeer hoge voorkeurscores. *Disco* kwam, wat populariteit betreft, op de tweede plaats, vooral bij de beter dan gemiddeld presterende jongeren.

De curve van *heavy metal* was in elk van de vijf sociale klassen negatief. *Heavy metal* was het meest geliefd bij de zeer zwak presterende leerlingen uit de lagere arbeidersklasse. Maar dit genre kwam ook op de eerste of tweede voorkeursplaats bij alle andere zeer zwakke presteerders, zelfs bij die uit de midden- en hogere middenklasse.

Wat de voorkeurscores voor *heavy metal* betreft, waren de verschillen *tussen* de sociale klassen trouwens minder klein dan de verschillen *binnen* één klasse. Zo stonden de zeer sterk presterende leerlingen uit de lagere arbeidersklasse dicht bij de zeer sterk presterende jongeren uit de hogere middenklasse, dan bij de zeer zwakke of zwakke presteerders uit hun eigen

klasse. Dit resultaat verleent duidelijk steun aan de hypothese dat schoolprestaties muziekvoorkeuren helpen structureren.

Merken we ook op dat, nog steeds op het vlak van heavy metal, onder de zeer zwak presterende leerlingen het grootste verschil te vinden was tussen de lagere arbeidersklasse en de hogere arbeidersklasse. Dit gegeven steunt het inzicht dat muzikale smaken binnen brede sociale klassen merkbaar verschillen tussen verschillende schoolgroepen. In dit geval is dat waarschijnlijk zo, omdat slecht presterende jongeren uit de hogere arbeidersklasse zich willen afzetten tegen hun lotgenoten uit de lagere arbeidersklasse. Ze zetten zich precies af door middel van een verschillende muzikale voorkeur.

De curven voor *klassieke muziek* vertoonden, in tegenstelling tot heavy metal, over het algemeen een positieve richting voor alle klassegroepen. Met uitzondering van de zeer goed presterende leerlingen uit de lagere middenklasse steeg de appreciatie telkens zienderogen bij de beter dan gemiddeld presterende jongeren. Zelfs in de arbeidersklassen was dit het geval.

Bijgevolg zijn, net als bij heavy metal, de voorkeursverschillen *tussen* de sociale klassen kleiner dan de verschillen *binnen* de klassen. Zo liggen de zeer goed presterende leerlingen uit de lagere arbeidersklasse, op het vlak van hun voorkeur voor klassieke muziek, dichter bij de goede presteerders uit de hogere middenklasse, dan bij de gemiddeld of minder dan gemiddeld presterende jongeren uit hun eigen sociaal milieu.

Bij de zeer goed presterende leerlingen uit de middenklasse was klassieke muziek het meest geliefd. Niet bij de zeer goede presteerders uit de hogere middenklasse. Mogelijkerwijs heeft dit te maken met een aspiratie-element, aanwezig in de middenklasse.

Noteren we ook dat de curven voor klassieke muziek aan de ene kant, en *jazz en blues* aan de andere kant, grotendeels gelijkaardig waren. Dit resultaat hebben we in het theoretische gedeelte voorspeld. Deze gelijkenis viel met name op bij de minder dan gemiddeld presterende leerlingen uit de lagere arbeidersklasse, de lagere middenklasse en de middenklasse, bij de gemiddeld presterende jongeren uit de hogere arbeidersklasse en bij de zeer goede presteerders uit de lagere middenklasse. Over het algemeen was blues het minst geliefd; het op één na minst populaire muziekgenre was jazz.

Ten slotte zijn er de *rock*-curven. Die waren positief in de twee arbeidersklassen, en negatief in de drie middenklassegroepen. Blijkbaar geniet rock verschillende betekenissen in verschillende sociale klassen. In de arbeidersklasse wordt rock klaarblijkelijk positief geassocieerd met culturele legitimiteit, in de middenklasse is er negatieve associatie. Dit resultaat steunt Trondmans hypothese dat rock tegenwoordig gebruikt wordt om sociale distantie

te connoteren. Anderzijds geeft dit resultaat ook aan dat de weg van het rockgenre naar culturele legitimiteit nog partieel en klassegebonden is.

MUZIKALE KENNIS

In wat voorafgaat, hadden we het uitsluitend over muziekvoorkeuren. Nu worden enkele onderzoeksresultaten rond de kennis van de respondenten besproken.

Daartoe werden enkele *Pearson product moment correlatiecoëfficiënten* berekend: tussen de variabelen *beroep van vader* en *schoolprestatie* aan de ene kant, en de kennis van *jazz, blues, folk, klassieke muziek, opera en ballet* aan de andere kant. De resultaten zijn afgebeeld in tabel 1. Ze tonen aan dat kennis van elk muziekgenre significant correleert met zowel het beroep van vader, als de schoolprestatie. De correlaties met de schoolprestatie liggen wel telkens hoger dan de correlaties met het beroep van vader.

Als men de kennisscores van de verschillende genres optelt, zijn de correlaties van deze somvariabele met het beroep van vader en met de schoolprestatie respectievelijk 0,18 en 0,40. Dit resultaat verwijst naar de cumulatieve aard van de interrelatie tussen socio-economische status en schoolprestaties (cf. supra).

Tabel 1: Correlaties van kennis over verschillende muziekgenres met het beroep van vader en schoolprestaties (Pearson product moment correlatiecoëfficiënt)

Muziekgenre	Beroep van vader	Schoolprestatie
Jazz	,15	,34
Blues	,05*	,12
Folk	,08**	,25
Klassiek	,18	,39
Opera	,13	,27
Ballet	,07*	,15
Totaal	,18	,40

n = 1.171

coëfficiëntsignificatie < ,001 behalve:

* = < ,05

** = < ,01

Deze interrelatie wordt nog duidelijker, als we kijken naar de gemiddelde kennis van elke SES- en schoolprestatiegroep over de verschillende muziekgenres (tabel 2). Deze kennis is beter, zowel naargelang een hogere socio-economische status, als naargelang een sterkere schoolprestatie. De zeer zwak presterende leerlingen uit de lagere arbeidersklasse en de lagere middenklasse weten het minst over muziek, de zeer sterk presterenden uit de lagere middenklasse en de hogere middenklasse weten het meest.

De superioriteit van de leerlingen met zeer goede schoolprestaties uit de lagere middenklasse is op het eerste gezicht verrassend. Uit grafiek 3 bleek immers dat, onder de zeer goede presteerders, precies de lagere-middenklassers de laagste appreciatie van klassieke muziek vertoonden. Deze groep weet dus veel over cultuuruitingen die ze eigenlijk niet apprecieert. Dit gegeven verleent steun aan Bourdieu's idee over de culturele onzekerheid van deze groep en de neiging om kennis over legitieme vormen van cultuur te verzamelen.

Tabel 2: Correlaties van muzikale kennis (gecombineerd) met beroep van vader en schoolprestaties

Schoolprestatie	Totaal n	Lagere AK		Hogere AK		Lagere MK		Midden- klasse		Hogere MK	
		Gemid.	n	Gemid.	n	Gemid.	n	Gemid.	n	Gemid.	n
Heel laag	43	0,43	14	0,67	15	0,18	11	0,67	3	-	0
Laag	306	3,77	104	1,01	83	1,37	62	1,53	34	1,17	23
Gemiddelde	463	1,78	92	1,56	119	1,52	110	1,68	80	2,84	62
Hoog	274	2,74	35	2,87	54	2,49	80	2,32	57	2,60	48
Heel hoog	85	2,73	11	2,83	12	3,07	14	2,90	20	2,96	28
Totaal	1.171	1,47	256	1,66	283	1,79	277	1,95	194	2,42	161

Voor ganse bevolking: gemiddelde = 1,80; S.D. = 1,64

Hoe dan ook, de onderzoeksresultaten steunen de stelling dat de kennis over meer legitieme vormen van cultuur toeneemt, naarmate de socio-economische status en het academisch kapitaal stijgt. Het gemiddelde kennisniveau was het laagst bij jongeren uit de lagere arbeidersklasse (AK) en het hoogst bij leerlingen uit de hogere middenklasse (MK). Terzelfdertijd was de kennis binnen iedere socio-economische categorie groter bij beter presterende leerlingen dan bij zwakkere presteerders.

Ook de kennis van de Top 20 was positief gecorreleerd met socio-economische status en schoolprestaties. Zowel jongeren met een hogere SES, als leerlingen met betere schoolprestaties wisten meer over de hitparade. De correlatie met de variabele schoolprestaties was daarbij het hoogst. Een

gemiddeldenanalyse wees zelfs uit dat de relatie tussen de variabelen kennis van de Top 20 en schoolprestaties lineair was: zeer zwak presterende leerlingen haalden een gemiddelde van 1,16 juiste antwoorden, zwakke presteerders een gemiddelde van 2,17, gemiddeld presterenden één van 2,80, sterke presteerders behaalden 3,21 en zeer sterke presteerders 3,23 (algemeen gemiddelde 2,7; S.D. 2,0).

Verder was er een sterke positieve relatie tussen kennis van de Top 20 en kennis van de meer legitieme muziekvormen, die eerder behandeld werden.

Wie meer wist over het ene, wist dus doorgaans ook meer over het andere.

Opmerkelijk is wel dat er geen verband kon worden vastgesteld tussen kennis van het rockgenre en schoolprestaties. Wel was er een zwakke tendens in de richting van een betere kennis van rock bij jongeren uit hogere SES-milieus dan bij leerlingen uit lagere SES-milieus.

Vermeldenswaard is ook een matig positieve correlatie tussen kennis van klassieke muziek, opera, ballet, e.d. en kennis van rock. Diegenen die meer over het ene domein wisten, wisten dus ook meer over het andere.

Laten we de afwezige correlatie tussen kennis van rock en schoolprestaties buiten beschouwing, dan stemmen alle onderzoeksresultaten i.v.m. muziekkennis overeen met het model van Bourdieu.

SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN

Mits we terugkoppelen naar het theoretische model, kunnen de belangrijkste resultaten als volgt worden samengevat.

1. Over het algemeen was er een positieve relatie tussen schoolprestaties en appreciatie van klassieke muziek. De enige significante afwijking van die lineaire tendens werd vastgesteld bij zeer goed presterende leerlingen uit de lagere middenklasse. Gelijkaardige resultaten werden bekomen voor synth, pop en disco.
2. De muzikale voorkeur van goede presteerders uit lagere socio-economische milieus geleek meer op de voorkeur van goede presteerders uit hogere socio-economische groepen, dan op de voorkeur van zwakke presteerders uit lagere socio-economische groepen.
3. Er was een algemeen negatief verband tussen schoolprestaties en appreciatie van heavy metal. In de drie middenklassegroepen was er een gelijkaardige, maar minder uitgesproken tendens ten aanzien van rock. Daartegenover staat een positieve relatie tussen schoolprestaties en appreciatie voor rock in de twee arbeidersklassen.
4. De muzikale voorkeur van zwakke presteerders uit hogere socio-economische milieus geleek meer op de voorkeur van zwakke presteer-

- ders uit lagere socio-economische groepen, dan op de voorkeur van sterke presteerders uit hogere socio-economische groepen.
5. De patronen van jazz en blues lagen dichter bij het patroon van klassieke muziek dan bij de patronen van rock of pop.
 6. Kennis van de meer legitieme muziekgenres nam toe met een hogere socio-economische status.
 7. Kennis van de meer legitieme muziekgenres nam toe met betere schoolprestaties.
 8. Het verband tussen schoolprestaties en muziekkennis was sterker dan het verband tussen socio-economisch milieu en muziekkennis.
 9. Het gemiddelde kennisniveau voor alle geanalyseerde muziekgenres was met name hoog bij goed en zeer goed presterende leerlingen uit de middenklasse en de hogere middenklasse.

DISCUSSIE

Dit artikel handelde over het verband tussen schoolprestaties en de culturele oriëntatie van individuen. De stelling dat dit verband bestaat, is niet nieuw. Sorokin merke reeds op dat 'the educational status of a person is one of the coordinates of his personality and position in the socio-cultural universe' (Sorokin, 1947: 232). Sindsdien hebben de (rechtstreekse en onrechtstreekse) bewijzen voor het verband tussen opleidingsstatus, subculturele verbondenheid en muziekvoorkeur zich opgestapeld (Coleman, 1961; Stinchcombe en Leonard, 1964; Hargreaves, 1967; Sugarman, 1967; Willis, 1977; Frith, 1983; Bourdieu, 1984; Fornäs et al., 1988; Roe, 1983, 1987, 1990, 1992; Roe en Löfgren, 1988).

Bourdieu en Passeron (1979) zien deze verbanden in hun theoretisch model als dynamisch. Ze vetrekken daarbij van de gedachte dat individuen niet willekeurig in de sociale ruimte rondwandelen. Voortbouwend op de habitus die van huis uit werd bijgebracht, is de opleiding, zo stellen ze, de belangrijkste mediërende factor in smaakverschillen. Deze mediëring laat toe dat sommige leerlingen uit hogere socio-economische milieus een lage schoolstatus toebedeeld krijgen en omgekeerd. Op deze wijze weerspiegelen culturele kennis en voorkeuren de statusrelaties van verschillende groepen; op deze wijze ook ervaren individuen bepaalde smaken als aantrekkelijk, dan wel afstotelijk.

Volgens Bourdieu (1990:13) is deze individuele ervaring analoog aan de mentale ontwikkelingsfase waarbij iemand zijn *sociale plaats* (en de plaats van anderen) begint aan te voelen. Daarbij leert het individu subjectief dat 'dit niet voor hem is'; het individu leert een positie in de *sociale ruimte* in te nemen door middel van een houding in de *symbolische ruimte*. Op die wijze kunnen de symbolische en de sociale ruimte beschouwd worden als onafh-

kelijke, maar homologe ruimten, waarbinnen sociale en culturele reproductie plaatsvindt.

Deze studie verleent steun aan Bourdieu's bewering dat cultuursociologie en onderwijssociologie niet te scheiden vallen. De mechanismen van schoolcompetitie creëren niet alleen verschillende schoolprestatieniveaus, maar werken door in levenslange culturele verschillen.

Is dit nu aanvaardbaar? Moeten de regels en procedures waarmee de scholen hun maatschappelijke functie vervullen, door middel van maatregelen veranderd worden? Dit is uiteindelijk een politieke keuze. Toch willen we hier beklemtonen dat de wijze waarop het systeem werkt, minstens moet *geëxpliciteerd* worden. Al wie bij het onderwijssysteem betrokken is, hoort de consequenties van het systeem te kennen. Hij hoort te erkennen dat het toewijzen van schoolgetuigschriften noch geheel intrinsiek schools is, noch geheel op objectieve verschillen tussen leerlingen gebaseerd is. Het toewijzen van kwalificaties legt integendeel o.m. sociale definities en identiteiten op, wat onmiskenbare - en soms onwenselijke - culturele en gedragsmatige gevolgen heeft.

Zoals Foucault (1977: 181-182) het reeds zei, is *hiërarchisch rangschikken* op zich al een beloning of straf. Door hen hiërarchisch in te delen, wordt op de leerlingen een constante druk tot conformering aan het pedagogische gezag van de school uitgeoefend. Dat ze zich conformeren, tonen leerlingen door zich trouw te onderwerpen en aandacht te schenken aan min of meer arbitraire lessen en oefeningen.

In deze ongelijke machtsstrijd volgen sommige leerlingen de regels van het conformisme. Zij krijgen in ruil beloningen in de vorm van goede schoolresultaten en cultureel kapitaal. De meerderheid van de leerlingen raakt echter verveeld en apathisch. Sommigen reageren heftig antagonistisch tegen de school en tegen de cultuur die door de school vertegenwoordigd wordt. Zij leveren zich daarmee over aan de toekomst die voor hen uitgetekend werd. Om dit antagonisme te uiten, pronken ze ostentatief met provocatieve symbolen en activiteiten. En daarvoor hebben bepaalde rockvormen altijd al een rijkelijk reservoir aan mogelijkheden geboden.

(*) ROE, K. (1993) 'Academic Capital and Music Tastes Among Swedish Adolescents', *Young: Nordic Journal of Youth Research*, 1 (3): 40-55.
(vertaling: D. Muijs en O. Van Raemdonck)

LITERATUURLIJST

Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan.

- Bourdieu, P. (1990) *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (1977) *Reproduction in Education Society and Culture*. London: Sage.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (1979) *The Inheritors: French Students and Their Relation to Culture*. Chicago: University Press.
- Coleman, J. (1961) *The Adolescent Society*. Glencoe: Free Press.
- DiMaggio, P. (1982) 'Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School Students', *American Sociological Review*, 47 (april): 189-201.
- Farkas, G., et al. (1990) 'Cultural Resources and School Success', *American Sociological Review*, 55 (februari): 127-142.
- Fornäs, J., Lindberg U. & Sernhede, O. (1988) *Under Rocken: Musikens Roll i Tre Unga Band*. Stockholm: Symposion.
- Foucault, M. (1977) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin.
- Frith, S. (1983) *Sound Effects: Youth, Leisure and the Politics of Rock 'n' Roll*. London: Constable.
- Hargreaves, D. (1967) *Social Relations in a Secondary School*. London: Routledge & Kegan.
- Katsillis, J. & Rubinson, R. (1990) 'Cultural Capital, Student Achievement, and Educational Reproduction: The Case of Greece', *American Sociological Review*, 55 (april): 270-279.
- Roe, K. (1983) *Mass Media and Adolescent Schooling: Conflict or Co-existence?* Stockholm: Almqvist & Wiksell Int.
- Roe, K. (1987) 'The School and Music in Adolescent Socialization', in J. Lull (ed.) *Popular Music and Communication*. Newbury Park: Sage.
- Roe, K. (1990) 'Adolescents Music Use: A Structural-Cultural Approach', in K. Roe & U. Carlsson (eds.) *Popular Music Research*. Gothenburg: NORDICOM.
- Roe, K. (1992) 'Different Destinies - Different Melodies: School Achievement, Anticipated Status, and Adolescents' Music Use', *The European Journal of Communication*, 7 (herfst).
- Roe, K. & Löfgren, M. (1988) 'Music Video Use and Educational Achievement', *Popular Music*, 7 (3): 303-314.
- Rosengren, K.E. & Windahl, S. (1989) *Media Matter: TV Use in Childhood and Adolescence*. Norwood: N.J. Ablex.
- Sorokin, P. (1947) *Society, Culture and Personality: Their Structure and Dynamics*. New York: Harper.
- Stinchcombe, A.L. (1964) *Rebellion in a High School*. Chicago: Quadrangle.
- Sugarman, B. (1967) 'Involvement in Youth Culture, Academic Achievement and Conformity in School', *British Journal of Sociology*, 18: 151-164.
- Trondman, M. (1990) 'Rock Taste - on Rock as Symbolic Capital. A Study of Young People's Music, Taste and Music Making', in K. Roe & U. Carlsson (eds.) *Popular Music Research*. Gothenburg: NORDICOM.
- Willis, P. (1977) *Learning to Labour*. London: Saxon House.